

AHOSKERA LANTALDEAREN ERRENDAPEN TXOSTENA (1)

Miren Lourdes Oñederra

0. Lantaldearen nondik-norakoak

Txosten honen helburu da Ahoskera Azpibatzaordearen Lantaldeak, 1995eko akabuan abiatu zenetik hona, egin duenaren berri ematea. Ahoskera Batzaordearen 1994ko txosten hartan bezala, hemen ere egindakoaren baldintza, arrazoi eta neurriak agertzen saiatuko naiz (2).

Esan genezake Lantaldearen lanak bi aro nagusi izan dituela. Batetik, 1995-1996 eta 1996-1997 ikasturteetan 1994an Leioako Biltzarrean plazaratu arau-proposamenen azterketa teoriko eta praktikoa egin zen lantaldekideen artean (aintzat hartu behar da irakaskuntza eta komunikabideetako ordezkari dagoea osatuta taldea). Ikasturte honetan, 1997ko azken hiruhilabetekean zehar, Lantaldetik kanporako mintegiei ekin diegu, oraingoz Nafarroako I.B.I.n eta Donostia, Bilbo eta Gasteizko IRALEn egin direlarik.

Gure iritzian, hemendik aurrerako Lantaldearen egitekoak lirarteke datorren iraileko Ahoskera Jardunaldien prestaketa eta mintegiak komunikabideetara zein Iparraldera zabaltzea, Euskaltzaindiak asmo horiek ontzat ematen baditu.

1. Lantaldearen emaitzez, alde zaurerikako gogoeta orokor batzuk

Lan praktikoa, enpirikoa, esperimentalaren ezaugarri da moteltasuna, konartzeko berri gutxi eta poliki sortzen dela, ondorio dizitratzurik apenas dagoela, alegia 1994kotik aldaketak ez direla nabarmenegi.

Gogoeta horren osagarri eta ozen esan beharrekoa da saiatu garelara ondratu izaten eta ez gure ustea eta nahia nola edo hala sartzen, saiatu gara hizkuntza-aren erabilera errealean zer gertatzen den entzuten eta aztertzen. Gure beste

---

(1) Donostian, 1998.I.30ean aurkeztua Euskaltzainen Osoko bilkuran. Nire esker zintzoena urteotan, bileraz-bilerara, ahoskeraren korapiloez gehiago ikasteko indar eta gogo eman didaten lantaldekideei. P. Etxeberria, A. Kintana, J. Urrutia, J. Aurre, J. C. Hernández, J. Kortabarria eta I. Etxebarriaren lan eta denborei asko zor diete lerro hauek.

(2) Ikus testua Euskaltzaindiaren XIII. Biltzarrari eskainiriko *Eusker*a aldizkariaren alean (*Eusker*a 39 (2. aldia), 1589-1605). Hemendik aurrera, Ahoskera Batzaordearen Txosten hori aipatzeko, ABT laburdura erabiliko da.

ahalegin inportantea izan da talde-lanaren bidez komunikazio-zubiak eraikitzea akademiako (*sensu lato*) araugile eta arau-erabiltzaileen artean, azkenon jarrera pasiboa, kontsumitzailearena hausten saiatu garelarik mintegi eta bileretan. Zaila da. Besterik gabe, aginduak edo aholkuak ematea baino zailago behintzat. Lehen urtea zenbait inertzia hausten joan zitzaigula uste dut neurri handian. Garrantzitsu iruditu zait gaur hau hemen esatea ahoskeraren arautzearekin datorrigunaren neurria eman dezakeelako.

Baten batek galdutako balu zertarako sartu nahi izan dugun zailtasun horietan, gogoraziko nioke 1994ko aurkezpenaren azkena (ABT, 1604-1605). Onartu zuen Euskaltzaindiarekiko zorra eta gure buruarekiko zintzotasuna izan ditugu gidari. Izan ere, orduko gure usteen eta ondorioen gainean ekin zion lanari Lantaldeak, gogoan harturik:

a) Ahoskera ezin dela idatzia bezala arautu, baina horretaz luze aritu ginen 1994koan (ikus ABT, 1594 orrialdekoa, besteak beste).

b) Araugintzaren arrakasta eta baita hizkuntzari egin diezaiokeen mesedekaltea ere zuzenean daudela loturik arauen nolakotasun eta egokitasunarekin.

Egokitasun eta nolakotasun horiek, ahozkoan, bi aingura dituzte: hizkera-maila eta prosodia. Hizkera mailak ulertu eta landu ahal izateko prosodia (ez azentua bakarrik) aintzat hartzea ezinbesteko da, prosodia delako hizketa eta hizkuntzaren arteko muga eta zubia den errealitatea. Hizketa, ahoskera arautzean arautu nahi den hori, prosodiaz jantziriko hizkuntza da. Prosodia ezberdinak dira hizkera-maila ezberdinen oinarri eta bide. Oso presente izan dugu hori guztia gure lanetan. Sortzen diren zailtasun didaktikoak izan dira gure bilera eta iharduera askoren gai.

2. Hizkera-mailak

Gure ustez, Euskaltzaindiari dagokio beste inori baino lehenago eta neurri handi batean, arauekin batera —oso batera edo lehenago, baina, batipat, oso argi— Euskara Batuaren erabilera-esparruak finkatzea (ikus ABT. 1589, 1 oinoharra ere).

Egia da zailtasuna dela hemen ere erraztasuna baino ugariago. Egia da gure arteko maila edo errejistro falta ez dela linguistikoa bakarrik. Euskaraz aritzen garenok gutxi(ago) eta ezagun(ago) gara edo izan gara behintzat. Dudarik gabe orain hizkera jasoa justifikatuko luketen erabilera eremuak gehiago dira eta hiztun klaseak ere ugaltzea indartu beharreko kontua dela esango nuke. Guk aldagarritasunaren aukera linguistikoez arduratu beharko genuke behintzat (3). Hizkera jasorik ez bada, ez da ahoskera arau baturik behar.

(3) Nahasketa handia da: beren euskalkian egiten duten politikariak (irradi elkarrizketa ba-

Alde horretatik Batua, Euskara Batua, oso zaindu beharreko kontzeptua delakoan nago, *bere* onerako (euskalkiak babestu beharraz gehiago hitz egin dela dirudi): Ahoskera Lantaldean ahoskeraren funtzionamendua bideratzeko ezinbesteko izan zaigu Batuaren definizio edo berdefinizioaz jardutea.

Norbaitek esan beharko du Batua euskararen estandarra izatea nahi badugu (hizkera jasoaren euskarri, euskalkien arteko zubi, e.a.), zer den estandarra, nork eta zenbat erabili behar duen; beharbada, gainera, hiztun askori nahikoa zaiela estandarren ezagutza izatea, Batua arrotz ez gertatzea; %100ean erabiltzea nori dagokion (badagokio), e.a. Ahoskera arauak ezin dira hori gabe eman (hemen luzeegi gertatuko litzatekeen ahoskera eta gramatikaren diferentzia garrantzitsua dago arautzeari dagokionean). Hizkera estandarren erabileran-neurri eta -esparruak finkatu aurretik ahoskera arauak eman eta eskatzeak ez lekarke euskal ahoskeraren babesa, izozte eta heriotza baizik.

3. Prosodia

Erabiltzaile profesionaleri, eredu moldatzaile eta zabaltzailei dagokie neurri handi batean prosodiaren zaintza. Izan ere, irakasleei, bikoizleei, itzultzaileei, esatariei, antzezleei zuzentzen diegun mezua da: prosodia aintzat hartu behar da kontsonanteak eta bokalak bezainbat, kontsonante eta bokal horiei euskal ahoskera egokia (“sinesgarria”) eman nahi bazaie. Benetako hizketa ez da letraka gertatzen esaldika baizik, laburrena hitz bakarrek esaldia izanik (silaba bakarrekoa daitekeena <hi!> edo <ah!>, <ez> bezalako esaldietan). Ikasi behar dugu eta irakatsi behar dugu, beraz, hitz andanak erritmo, azentu eta entonazio ereduetan txertatzen: benetako esaldi diren hitzak esaten. Bestela, hiztegi-gramatiketarik ateratako hitz hilez betetako esaldi baldarrak ahoskatuko ditugu.

Euskaraz ez dirudi gauzak azentuaren kokalekua aurkitzearekin konponzen direnik. Gero eta zehazkiago bilatu, erantzunak ugaltu eta korapilatu egiten baitira. Gero eta azpisistema gehiago agertzen dituzte agian behar baino gehiago (gure kontu praktikoetarako) entzuten duten makinek. Euskal azentuaren kokalekuaz 1982az geroztik (gogora Azkoitiako Ahoskera Jardunaldiak gutxienez bagabiltza eta *ad aeternum* ibil gintezke. Ikaskuntza kontuetarako, euskal azentua izan ez duen hiztun berriarentzat edo hizkuntza dotoretu nahian galdu duen zahararentzat, txarra da euskararen azentua oro har: ez da prosodikoki erregular izaten, lexiko-gramatikalki erabat sistematikoa ere ez da eta, denean, sintaktikoki aldarregia da, akustikoki ez da nabarmenegia euskalki askotan (zabalduenetan agian) eta, ziurrenik horrekin lotua dena, aldagai akus-

---

tean, esaterako), irakasle eta euskaltzainak inolako aldaerarik egiten ez dutenak jendaurre ofizialek bazkalondo lasaira. Alderantziz, bestalde, i(ra)kasle asko, intentzio onez beterik, Batuaren dogmak irentsi ditu eta etxekoa inoiz ez erabiltzen saiatzen dira.

tikoak ez dabilta beti (inoiz ez?) batera (inguruko hizkuntzetan baino beregainago direla, esaterako, intentsitatea eta altuera). Honetaz luzeago arituko gara P. Etxeberria eta biok iraileko Ahoskera Jardunaldietan.

Labur esanda, horrek guztiak oharrenaren aldetik iheskor gertatzen den azentua ematen digu: i(ra)kasteko orduan, azentu txarra dugu. Ez dut uste kasualitatea denik zenbat kostatzen zaigun antzematea, makinarik ez baina berria bazuten euskalari zenbaitek ez zegoela esatea eta, batez ere, Batuarekin gertatzen ari dena.

Prosodiako arazoak zintzilik geratu ziren 1994an. Garbi dago eta fonetikarien datu akustikoez ziurtasun hori areagotzen dute (ik. urteotako Gaminde, Gandarias, Hualde eta besteren deskribapenak) euskal azentu-sistemak bat baino gehiago direla. Panorama nahasi horretan, dena den, bada zerbait euskaldun zaharrari oso nabarmen gertatzen zaion banaketa (4), honako multzoetan jaso genezakeena:

a) euskalkiak eta bere sistemak

b) batuak eta bere sistema (esango nuke sistema bat baino areago "tipo" bat dela) (5).

Gertatuaren historia posible bat asmatzen jarrita, aitortu behar dugu gutako askok Batua ikastean egin dugula hizkuntzaren ezagutza formal: ikasi dugu gramatika-arau jakin batzuen bidez egituratzen gure esaldiak eta gero eta lotuago datorkigun hiztegi baten bidez azaltzen gure kontzeptuak. Ahoskerazko arauen ezean letrak, ortografia aurkitu-berria, hartu dugu nolabait gidari.

Horregatik edo bestela, ez dugu gure ahoskera baliatu euskara berria geureganatzeko... ez du norberak berea erabili. Nola, *det* esan beharrean, *dut* esan behar den eta, *neban* esan beharrean *nuen* esan behar den, doble-salto-mortalean, [esta] esaten zuenak [ezda] esaten du, *telefon[ua]* esaten zuenak *telefon[oa]* esaten du eta [estet] → [ezdut] bihurtu da.

Alegia hizkuntza estandartzeko eman arau gramatikalak betetzean, ahoskerari lekua ukatu zaio Batuan. Aldaketa gramatikal hutsak esan nahiko luke [estet]-etik [estut]-era pasatzea, ez gehiago. Nik dakidala, honen aurrean zerbait esan zuen bakarra Txillardegij izan zen.

Prosodiaren kasuan agertzen dira gauzak garbien ziurrenik. Geure hotsak atera eta josteko modua utzi dugu. Batzuek gehiago besteek gutxiago, geure

(4) P. Goenaga irakasleari entzun nion, hitzaldi baten ondorengo eztabaidan, arazoaren formulazio gardena. Azkoitiko Jardunaldietan ere presente zen gogoeta.

(5) Ezaugarri orokorren zerrendan jarri beharko genuke, besteak beste, prosodikoki erregularra dela gehienetan eta fonetikoki —akustikoki (intentsitate eta maiztasunaren aldetik)— monolitikoa beti. Azentu-kokatze erregularra gazteleratikako eredu lexiko zenbaitek hausten dute (cf. *paténteá, konpatíblea, ebidénteá* bezalako ez-paroxitonoak).

doinua utzi dugu. Baina, nola ezin den ebakera gabe hotsik atera, nola ezin den doinurik gabe hitz egin, beste zerbait erabili beharrean aurkitu gara. Azken batean hitz egitea hitzak musikan jartzea baita (David Stampe eta Patricia Doneganen eran esanda). Euskara berriak (batzuentzat beste batzuentzat baino berriago, ezberdinago) doinu berri bat hartu du, forma berriek, forma “h”dunak, “det” edo “dot”en ordezeko “dut” eta “gira”ren ordezeko “gara”k, musika berria ekarri digute: azentu erregularra, prosodia “on” bat, “erraz” bat. Non-nahi entzuten dira <joatén bagára kótkez>, <burúko mína dáwkat> eta antzekoak.

Eredu zabaldu xamarraren ezaugarri orokor dugu itxura trokaiko hori: funtsean azken aurreko silabaren indartze erregular eta nabarmen horietan gauzatzen dena (ikus goragoko 5. oinoharra ezaugarri fonetikoez). Zentzuko dirudi eredu horrek gaztelaren laguntza duela pentsatzeak. Bestalde gogoratu behar da zenbait euskalkitan ere ez dela erabat arrotz (ez naiz zubereraz bakarrik ari, baina joera honetarako bilakaera beteenaren etxeko adibide dugu) eta edozein euskalkitako zenbait hiztunek gutxi-gehiago erabiltzen dutela modu ezberdinetan (6).

Hemen bi aukera ditugu: berritasun prosodiko emankor horri bide eman, gerta dadila, ala saiatu lehengo neurri eta doinuak gordetzen eta estandarra horiekin konpatible egiten. Lantaldeak bigarrenaren alde egin du apustu, pentsatuz prosodia dela gainerakoaren oinarri ahoskeran.

Gure lan eta eztabaiden ondorioen arabera, prosodia da hizkuntza baten fonologia ulertzeko giltza, behar bezala ahoskatzen ikasteko funtsa ezinbestekoa eta normaltze bilakabidean, arautze-egokieran hortik hasi beharbo genuke. Ikusi dugu, esate baterako, hitz neurriak direla ekialdeko euskalkien dipton-gatze ugariagoen oinarri, errazago dela gaztelarazko <z> horzkaria ez egitea esaldia prosodia egokiarekin esaten bada, e.a. Hori ikasgeletara eramateko ariketa bereziak prestatu beharko lirateke eta horien nondik-norakoak asmatzen ere saiatu gara. Nahiko genuke irakaskuntz metodoetan lan egiten dutenekin zenbait gauza eztabaidatzeko aukerak sortzea.

Oraingoz esan dezakeguna da, gure ustez hizkuntzaren prosodiaren ziria erritmoan duela euskarak eta hori behar genukeela ikaskuntzaren ardatz. Erritmoa, metrika sendo eta nabarmena ditu euskarak. Izan ere euskal ahoskeraren bereizgarri oinarrizkoenak ziurrenik erritmoan daude sustraituak. Ziurrenik euskal fonologiak silaba egitura du bizkarrezur eta azentua horrek eskatzen duen erritmoaren menpeko.

Gainera, prosodia esandakoagatik beti bada garrantzizko, ahoskeraren arautzeak areagotu egiten du prosodiaren garrantzia. Ahoskerarekiko sentiberatasuna handitzen du jakinaren gaineko arauak bete beharrak eta horrek ugald

(6) Ez bide da halabehar hutsa prosodia eredu hauen oparotasunean enfasiak (zenbait hiztunek garatuago dituzten kode hiperbolikoak) bat etortzea berritasunekin (hiztun berriak, baina baita ere hiztegi berriak, hizkera-modu berriak hiztun zaharrentzat).

egin ditzake desegokitzat jo ditugun azentu-erak. Beraz arautzeak behar bezalako irakaskuntza eskatuko luke: lehendabizi esaldiaren prosodia, kantua, funtsean erritmoa den horretaz jabetu; gero hor sartu, hor txertatu kontsonante eta bokal kateak.

4. 1994an aurkeztu arau-proposamenen berrikusketa

1993 eta 1994 urteetan Ahoskera Batzordearen lanean ere oso aintzat hartu zen *fortitio* (indartze) / *lenitio* (ahultze) ahoskera fenomenoaren sailkapenarekin jarraitu dugu lanean (7). Orduan bezala, sailkapen horretatik, indartze edo fortitioak hobetsi ditugu, oharmentaren mesedetan gertatzen direnak baitira eta, beraz, arautu nahi den hizkera maila eta erabilera esparruetarako aiposatu. Fortitibo edo indartzaile direlako, uler daiteke guk zaintzea eta hobestea afrikatzeak, herskari hasperendunak, zistukariaren ondorengo ahoskabetzeak, hasperena, hiatoak diptongoen gainetik, e.a. Fortitio dialektologikoki zatituegiak bakarrik baztertu dira orain ere orduan bezala (-iya, ixa, *iza*, bezalakoak).

Horrela, formulazio batzuetan atzera egin behar izan dugu, proposamenak zehaztu eta malgutu (esaterako bokal solteena, [ü] gehituaz) eta zabaldu: goranzko diptongoena (ekialdeko euskalkien prosodiaren eskari), prosodiarekiko zailtasunaren aitormena, eta abar. Hau lanaren zintzotasunaren eta errealtatearen konplexotasunaren seinale da.

Irakaskuntz erraztasunari begira, eskatzen diren hots-bereizkuntzen artean mailak daudela ikusi dugu, hala nola, errazagotik zailagora ordenaturik: r/R (“erran”), s/z (“hasi”/“hazi”), ll/y (“silla”). Halaz ere eta fortitio edo kontrasteen indartzea hizkera zainduaren ezaugarri delako eta oraindik bereizten dituzten hiztunak nahikoak direla berretsirik, Ahoskera batzordeak 1994an aramendatuaren bidetik ezberdintasunei eustea proposatu dugu.

Beti ere hizkuntzaren errealtatea aintzat hartuta, gure arau-proposamenak honela sailkatuko genituzke:

a) aukera bakarra (“ez [t]akit”, “ez[t]u”)

b) aukera zaindua

b.1) gutxienez hizkera maila horretan erabili beharko litzatekeena: “bio-*log[j]ia*” edo hasierako “j” [y] ahoskatzeko gomendioa “jan” bezalako hitzetan; alegia beste hizkera mailetan ere erabil daitezkeenak.

b.2) gehienez hizkera maila horretan erabili beharko litzatekeena, hiztunak bestelako aukerarik duenean bere euskalkian; alegia, gainerako ahoskerak ere

(7) Ikus, zatiketa horren aurkezpenarako, M. Lourdes Oñederra, 1986, “Hizkuntzen fonologia”, *Euskera* XXXI (2), 327-332.

bultzatu beharko lirateke: “ari” [a « i], [ai], [aj]; “edan” [edan], [e « an], [ean]; “esnea” [esnia], [esnie] eta horrelakoak)

c) aukera askotarikoa (euskalkien araberakoa: esate baterako, palatalizazioa vs. despalatalizazioa; “garaje” edo “erlijio” bezalako hitzetan dauden “j” horiek; <h> ahoskatuak eta isilak, eta abar.

5. Mailegu eta hitz-eraketa edo hitz gazteak eta letrarekiko menpekotasuna (euskaldunak irakurle berriak gara)

Eremu honetakoak dira beste batzordeetatik eta kanpotik etorri zaizkigun kezka guztiak. Garbi dago euskal hiztunek (erabiltzaile aktiboek) irakurri eta idazten ez zutenean, euskal fonologia osasuntsuago zela askoz. Saia gaitzen, bada, gauzak bideratzen alfabetizazioaren zalantzarik gabeko abantaila handiei etekina ateratzeak ez dezan hizkuntzaren ahoskera ahuldu. Mendez-mende eta belaunaldiz-belaunaldi hiztunen belarri eta ahoak atondu ditu mailegu, konposatu eta eratorriak euskal hiztegiaren sar zitezen, horrela gure aukera lexikoak zabalduz eta aberastuz.

Orain gauzak konplikatu egin zaizkigu. Gure arbasoen espontaneitatea, bat-batekotasuna, inozentzia galdu-dugu (8). Alde batetik lexikoa zabaltu beharra handitu, larritu eta azkartu egin da. Bestetik, gure ziurtasunik eza, gure kultura linguistiko falta dago: dena letretan jarri da, kasurik onenean, batuaren letretan, txarrean, erdarazkoetan (9).

Honek guztiak ahoskera arautu beharra indartzen du. Saiatu gara malgutsunez jokatzeko (hizkuntzatik teorizatzen eta ez gure aurre-irizietatik) eta hizkuntzaren errealitate historikoa (diakronikoa eta sinkronikoa) aintzat hartzen. Hortik emandako erantzunen norabidea. Pentsatzen dugu idazkerak gardentasun morfologikoaren alde egin dezakeela hitz-eraketan (hitz eratorri eta elkartuetan), baina, horrek euskal fonologiaren joeren bortxatzea bultzatzen ez dezan, ahoskera arauak beharrezko direla.

Gure eginahalaren muga jakitun izan beharko genuke, gogoratuz ahoskera dela izaera fisiko tenporala duen hizkuntzaren alderdi bakarra eta berau dela gainerako hizkuntz osagaien iragazki eta gertaleku. Horregatik sortzen dira hitz elkarketa morfologikoan zailtasun fonologikoak, zenbait hitzen hurrenkerak edo berritasunak dakartzan erritmo arazoak, eta abar.

Hori dela-eta, arauak eskatzen ditugu, baina arau malguak eta askotariakoak. Uste dugu arauen formulazioan agertu behar lukeela hizkera zaindurako

(8) Hori, gramatika ikasteko ona izan daiteke, baina batasunerako edo zatiketa ez areagotzeko behintzat; ahoskera bizia izateko, ordea, txarra da oso.

(9) Euskaltzaindiak ere askotan joskera fonologikoaren kontra eta gardentasun morfologikoaren alde egin du (*batipat* > *batik-bat*); ez beti, dena den (*bait* gara > *baikara*). Orain ikasi behar duguna da aukera ortografiko ezberdinak egokiera bakoitzean behar bezala irakurtzen.

artamendatzen dena, baina baita gainerako hizkeretarako egoki diren ahoskeren adibideak ere. Hobe arauak gutxi, errealistak eta praktikoak badira. Horrela eman eta horrela hartzea da kontua, noski.

Zenbaitetan gertatzen da, Euskara Batua aitzakia hartuta, irakasle eta aztertzaile batzuk Euskaltzaindia baino gogorrago eta estuago aritzea. Ahoskeraren kasuan arriskua handiagoa izan liteke, errazagoa baita debekuen bidez suspenditzea ahoskera irakastea baino. Uste dugu arauak behar duten malgutsun eta aniztasunaz formulatzeak azterketetako aitzakia ere kenduko lukeela ikasgeletatik. Irakasleek Euskaltzaindiaren babespean, erabileraren bidez, irakatsi ahal izango lukete ahoskeraren aldagarritasuna.

Beti ere gogoan izan beharko genuke hitz berriak (maileguz etorriak edo elkartetaz sortuak) euskaratzen lagunduko duten arauak lortuko baditugu, arau dinamikoak behar dutela izan: joerak, jomugak, norabideak. Ahoskera bizia arautzeko ez du balio hitz zerrendak emateak. Ezin dugu esan *ez da* [esta] bai, baina *noiz dator* [nojstator] ez... Agian gezurra delako eta hizkuntzaren emaitza posible bat (maiztasun txikiagokoa, noski) debekatzen ari garelako. Kontua da erritmoaren araberako elkartze maila, diptongo kontuetan bezala. Hori hizketa-gertakari bakoitzak emango du (cf. *nóiz # datór* (etenaz) vs [nójstator] (batere etenik gabea).

Kontua da *euskaltzinema* (10) bezalakoak ez debekatzea, zaildu ere ez egitea: “pertzepzio” edo “kontsentsua” gehiegi gertatzen zaizkionak berak blokatu du “tz” edo “ts” horietako bat (edo biak), baina guk bide irekiak eskaini behar ditugu, ez hesidunak. Aldakortasuna (mailak) posible egiten duten arauak behar ditugu. Arauek tresna izan behar dute, euskaraz ahoskatzeko trukoak, formula zailak baino areago.

Gainera, ahoskera arauak hizkera zainduagorako joeratzat hartu behar gemituzke eta dinamikoki ulertu: gero eta arau gehiago hobeto bete, gero eta ja-soago gure hizkera (zentzu batean bortxatuago, artifizialago, noski).

Bestela, betiko jokoan eroriko gara, edozein proposameni aurki dakioke salbuespenen bat. Salbuespenena beti izan da eztabaidagai eta sarritan proposamenen oztopo gelditzaila. Nahikoa da zerbait proposatzea bakarren bat kontrako adibideren batekin ateratzeko. Gure erantzuna litzateke ahoskera joera biziak aurkitu eta hobetsi behar ditugula. Lantaldean hiztunen ahoskerak aztertu ditugu ikusteko zer ordezkatzeko bizirik dagoen eta erabiltzen den. Ez du horrenbeste axola hiztunak beti-beti egiten duen ala hitzen batean huts egiten duen. Beti ere, euskararen ordezkatzeko egitea hobetsi eta bultzatzea proposatzen dugu. Nahikoa ari baitira galtzen erdararen eta idatziaren eraginez. Horregatik bultzatzen dugu, adibidez, afrikatzea “fanzinea” bezalakoetan (“fan-

(10) Nahigabe esan zuen gazte batek irratiko elkarrizketa batean. Garbi dago honelakoak urduritasunaren, argitasun nahiaren, hots baten mihi-mogimendua hurrengoarenarekin tratatzearen eta abarren emaitzak izaten direla. Baina zer bestek osatzen du, bada, hizkuntzaren fonologia?

tzinea”), alegia, inor derrigortu gabe, hobetsi (ahoskeren norabidea euskaraz gutxieneko emankortasuna dutenen ordezkatzteen aldera zuzendu).

6. Ondorioak

Esandakoa debeku batean laburbiltzea zilegi bazait, esango nuke gure lanaren ondorio honako hau dela: hitz zerrendarik ez, hitzik ere ez ahoskera arautzeko. Arauak irakasteko orduan, berriz, esaldietan irakatsi, esaldietan hitzegiten baita. Ahoskera esalditan eta ez hitz solteka ikasteak zenbait arazo konponduko edo arinduko dizkigu: ez dira salbuespenez eta euskalkikako aldaerez josiak dauden singular-plural zerrendak ikasi beharko, ezta azenturik gabeko euskal hitzen zerrendak ere, galdera zuzenen entonazioz esaten diren galdera txertatuen arazoa ere ez legoke aparte, e.a. Alegia, funtsean, prosodia ikasten da eta prosodia ongi bereganatu duena hobeto moldatuko da behar bezalako kontsonanteak, bokalak eta kontsonante-bokal kateak ahoskatzeko.

Zaila da. Dudarik gabe. Baina saiatzeak merezi duelakoan gaude. Orain artekoa ikusi dugu. Ez dut uste bakarrik geldituko nintzatekeenik esango banu orain arte proposatu diren araubidezko azentu irakasbideek ez dutela gauza askorik lortu. Azentu i(ra)kaslerik onenak musikari onak, belarri ona eta pazientzi handia duten irakasle, andereño, kantari, teatro-jendea da.

Ahoskera behar bezala arautuko badugu, dena den, hemen ez da inor libratzen lan berrietatik. Ahoskera zaindu beharrak dakar orain arte ikastekoa izan ez den alorrean ere ikasi beharra eta asko dugu denok elkarrengandik ikasteko: euskaldun zaharrek emango dute eredu prosodikoa, kantua, doinua, erritmoa. Euskaldun berriek erakutsiko digute disziplina pixka bat izaten eta, “arraro” egiten bazaigu ere, *horiek* ‘r’ eta guzti ahoskatu behar dugula eta hobe dela *jan* aditzaren lehen kontsonantea ez ahoskatzea gaztelerazko *jamón* hitzaren lehenengoa bezala euskaldun guztientzako mikrofono aurreko saio batean, alegia euskara estandar batua erabili nahi dugunean. Horrelako eginahalak, alegia ahoskerarekin ahaleginak egitea, bertsolariak ezagutzen duten abildade hori (silaba bat gehitzeko egiten dituzten diptongo haustea edo bokal luzatzeak, *horiek* hiru silabakoa izan dadin “gordetzen” duten “r” hori, e.a.). Zergatik ez besteok? Kontua, hemen ere, neurrira iristea da. Bakoitzak bere eginbeharrak eskatzen dionera iristen saiatu beharko du eta gehiago edo gutxiago ere ez egi-ten (11).

Azkenik: zentzuzko izaten saiatu gara: “jan” eta “garaje” ez dira gauza bera, “dialektolo[g]ia” zaila bada, areago “dialektolo[g]ikoki”. Hizkuntzaren errealitatearekiko begirunea ez galtzen ahalegindu gara, baina ezer ez daitekeela egin dion derrotismorik gabe. Ahoskera neurri batean lotzen ez bada,

(11) Alde bietatik zaindu beharreko neurriarena azpimarkatu behar da hemen: ez gaitetzen ahoskera bakarraren tentazioan eror. Ikus goragoko 3. oinoharra.

(horrek komunikabide eta irakaskuntzaren aldetik izan litzakeen arazoak aparte) euskalkien ugaltze, bereizte eta erdaratzea azkartu eta indartzea datorrigu. Hortik ahoskeraren zatirik berezien, propioen, funtsezkoen ziurrenik "ahoskeraren", harrapagaitzen eta arautezinen den prosodiari eman diogun garrantzia.